

polder; ook die moest geïndeerd worden: dat zou het de Duitsers moeilijker maken om naar Vlissingen op te rukken.

★

Voor de ontruiming van de gebieden die bij dreigend invasiegevaar onder water gezet zouden worden of die, als het inderdaad tot een invasie kwam, vermoedelijk gevechtzone zouden worden, was al vóór het uitbreken van de tweede wereldoorlog een regeling voorbereid. Defensie en Binnenlandse Zaken hadden samen in maart '35 een 'Voorschrift Afvoer Burgerbevolking' opgesteld dat van het beginsel uitging dat een eigenmachtig uitwijken van de bevolking voorkomen moest worden; voorzover die bevolking geëvacueerd zou worden, zou ze uit de bedreigde gebieden in transporten van ongeveer duizend personen naar tevoren vastgestelde andere gemeenten overgebracht worden waar de burgemeesters voor de huisvesting en voor het uitbetalen van steun dienden te zorgen: als regel zou men die geëvacueerden bij burgers inkwartieren. Landelijk zou een interdepartementale commissie, de Commissie Burgerbevolking, op een-en-ander toezicht houden. Toen echter eind augustus '39 de algemene mobilisatie afgekondigd werd en het oorlogsgevaar opeens een realiteit leek te worden, bleek dat de in '35 ontworpen regeling 'bij het departement van binnenlandse zaken in het vergeetboek geraakt' was: nadere regelingen waren niet uitgewerkt. Overhaast moesten provinciale commissarissen (Commissarissen Afvoer Burgerbevolking) benoemd worden, niet minder overhaast werd in Den Haag een Bureau Afvoer Burgerbevolking in het leven geroepen¹ – dat alles volgens een nieuw voorschrift dat op 9 september '39 van kracht verklaard werd en het oude van '35 verving. Het nieuwe voorschrift bepaalde dat de geëvacueerden per persoon maximaal dertig kg bagage mochten meenemen en dat, waar mogelijk, afzonderlijke veetransporten samengesteld zouden worden. Voor die vee-afvoer moest een nieuw bureau van Economische Zaken zorgen, het Bureau Ontruiming.

Nauwelijks was dat nieuwe voorschrift bekend of het moest toegepast worden: op 8 september had de ministerraad besloten dat een klein gebied bij de Grebbelinie in de gemeenten Woudenberg en Leusden geïndeerd zou worden. Vijf-en-zestig boerengezinnen woonden er: binnen vier dagen moesten zij hun boerderijen verlaten. Het was 'een welvarende, arbeidzame bevolking . . . , zeer gehecht aan deze grond waarop hun families veelal

¹ H. W. J. Mulder: *Verantwoording 1940-45. De evacuatie (1946)*, p. 7.